

CENTENARIS DE L'ACADÈMIA 2020

INCENDI I SAQUEIG DEL LOCAL DE L'ACADÈMIA. 10 DE MARÇ DE 1820

CORBELLA i CORBELLA, Jacint

Acadèmic numerari

Des de fa alguns anys l'Acadèmia va establir el costum de recordar dates concretes del seu passat, més les que fan referència al naixement o mort dels seus membres, les més fàcils d'obtenir els numeraris. I també alguns fets específics considerats més importants o d'interès general per a tota l'Acadèmia, principalment els centenaris.

Entre les pròpies d'aquest any 2020 hi ha les de naixement de quatre acadèmics, tres en el primer centenari (els doctors Agustí Pumarola Busquets, Angel Ballabriga Aguado i Antoni Sitges Creus (nascuts els 1920), i el segon centenari del naixement del Dr. Ruperto Mandado (n. 1820).

Tot i que no se solen recordar els hemicentenaris en algun cas cal fer-ho, així els 250 anys de la mort del Dr. Joan Steva i Escardó, que era el primer de la llista dels signants de la petició. Va ser Tinent del Protomedicat, que va morir el mes de juny de 1770, en l'espai entre la creació de l'Acadèmia (4 de maig) i la primera sessió (2 de juliol), que ja fou presidida per Pere Güell.

Entre els òbits hi ha el segon centenari de la mort del doctor Vicent Grasset i Horta, al monestir de Poblet l'any 1820; i el primer de la mort el 1920 dels doctors Antonio González Prats i Casto López Brea i Ortíz de Angulo.

També cal recordar, fer memòria, en un acte més important, de la data ara esmentada, del 4 de maig de 1770, en que se signà l'Ordre de creació de la que aleshores es va dir "Acadèmia Médico Práctica de Barcelona".

Finalment, en aquesta petita introducció-índex, dels aniversaris dels que toca tornar a fer-ne memòria, hi ha el més desafortunat en la història de l'Acadèmia: l'ocupació, i destrucció de part de l'edifici on estava allotjada, durant alguns segles la In-

quisició, conegut com a Palau de la Inquisició el 10 de març de 1820.

INCENDI, SAQUEIG I DESTRUCCIÓ DEL LOCAL QUE ALLOTJAVA L'ACADÈMIA MÈDICO PRÁCTICA DE BARCELONA (10 DE MARÇ DE 1820).

En els últims trenta anys la situació política a Espanya, pràcticament des de l'inici de la Revolució Francesa el 1789, va ser molt tensa. Van venir una gran quantitat d'emigrants procedents de França, fugint dels canvis de la Revolució; hi hagué una guerra en la que Catalunya va patir molt, coneguda com a la "Guerra Gran". Al cap de no massa temps hi hagué la que es va dir "Guerra de la Independència", que va provocar la destrucció de molts béns del país, amb situacions de setge (els més coneguts els de Tarragona i Girona), la formació de guerrilles, petits brots epidèmics, i la fam generalitzada. I també amb enfrontaments interns. Així el Col·legi de Cirurgia es partí de fet en dos: uns professors es van quedar a Barcelona, ciutat ocupada pels francesos, mentre altres, marxant a l'interior del país, van lluitar en contra. Aquesta guerra va durar sis anys (1808-1814). El retorn de Ferran VII va dur a un restabliment de la situació d'abans i a una repressió cruel.

S'hi van afegir els aixecaments dels que es consideraven oficialment "virregnats" a Amèrica, de fet colònies, que també van fer les seves revolucions per la independència. El transport de joves per a ser soldats a Amèrica va crear tensions entre la població. A més molts caps de l'exèrcit no volien seguir la política fernandina. Això va provocar un aixecament militar, conegut com l'aixecament de Riego l'1 de gener de 1820, a Cabezas de San Juan, que restablí la constitució de Cadis de 1812, que havia estat abolida en tornar el rei el 1814. L'aixe-

cament guanyà adeptes, la pressió va ser prou forta, i el rei hagué d'acceptar els fets consumats. El 7 de març es restableix la constitució de 1812, que fou vigent poc temps, fins a la nova repressió de 1824. És el que es denomina "Trienni liberal", on hi hagué un progrés en la línia de la llibertat.

Mentrestant la tensió social va arribar a ser enorme i quan es va saber que el rei havia cedit hi hagué una situació de violència als carrers. En moltes ciutats d'Espanya hi hagué episodis breus, però puntualment intensos. Així a Barcelona hi hagué la invasió d'edificis públics, principalment eclesiàstics, i s'intenta enderrocar el palau de la Inquisició. L'Acadèmia hi tenia cedides unes "habitaciones", i allà la gent ho va buidar, treure al carrer i cremar: llibres de la biblioteca, que eren llegat d'alguns acadèmics, el primer cronològicament Ignasi Montaner i Puig, que havia mort l'any 1801. També els documents de l'arxiu, amb memòries dels treballs, que s'havien de publicar, i tota la documentació de cinquanta anys de vida de la institució. Aquest fet és conegut, es descriu de manera resumida a la història de Montserrat i Carreras (1).

** Es perden doncs els "papers", llibres i arxiu, els objectes, i la casa. A més d'això l'Acadèmia, que tenia només cedides, unes "habitacions", però no eren seves en propietat, va ser expulsada amb presses del lloc, i va començar un camí llarg, fins que se li va cedir, no sense entrebancs, una casa que tenien a Barcelona, al carrer dels Banys Nous, núm. 9, els monjos cartoixans de Scala Dei (2).

* *Després del saqueig* es va de readaptar l'Acadèmia. La primera reunió de la Junta s'hagué de fer a la casa del secretari Dr. Rafael Steva, el 14 de març següent, o sigui al cap d'una setmana. De l'acta d'aquesta sessió diuen Montserrat i Carreras **"el acta de esta reunión, notable por la sinceridad y el verismo con que describe la catástrofe, dice que esta Junta fue la primera en que empezó la Academia a saludarse con el título de Nacional, después de haber su majestad jurado la Constitución y se celebró en dicha casa a causa de la completa imposibilidad en que quedaron para cumplir su destinado objeto las piezas de la Academia**

o Instituto Clínico, saqueada del todo su biblioteca y secretaría y perdidos todos los manuscritos y documentos apreciables relativos a salud pública y gobierno económico del cuerpo, destrozados los adornos, asientos y mesas de dichas piezas, y despedazada, robada y vacía la "apreciable" arca de tres llaves (1).

L'activitat ha de continuar. S'intenta recuperar alguna de les coses perdudes, però no s'aconsegueix pràcticament res. Es va acordar avisar als "serenos" que quan anessin a recollir el seu subsidi als veïns del barri, demanessin si tenien algun manuscrit o imprès de l'Acadèmia. També ho van demanar al "andador de los Revendedores". Sembla que l'únic positiu va ser recuperar una escrivania de plata "aunque con algún gasto". Per aquesta, i altres despeses, s'acordà que "a la última junta del mes pagase cada socio medio duro y que cuando entrase algún dinero de aquel salario se devolveria todo lo adelantado". També, amb el permís del cap polític ("Gefe político" que més tard seria com el governador civil de les províncies) "se acababan de cerrar con gruesa pared la puerta de la Academia que daba a la Inquisición, i la otra inmediata que por Santa Águeda comunicaba con la misma; que el paso a nuestras piezas sería en adelante por la plaza del Rey y escalera de Santa Águeda quedando de este modo siempre cortada nuestra comunicación con la casa Inquisición".

Els maldecaps per l'edifici continuen. Amb la nova situació el govern es fa càrrec de tot el que havia estat de la Inquisició. A la Junta del 6 d'abril, del mateix 1820, els acadèmics s'assabenten que el comissari de guerra mana que "se ponga inmediatamente a mi disposición las salas que en el edificio llamado Palacio de la Inquisición ocupa el Instituto Clínico de la Academia nacional de Medicina Práctica" o bé presentin "los títulos o documentos que tal vez tenga dicho establecimiento para dejar de hacerlo". Els papers no els tenien perquè s'havien perdut en el saqueig però el secretari guardava a casa seva unes còpies de 22 de desembre de 1789 d'aquestes dades en el llibre d'acords, i això es va considerar suficient.

També van acordar publicar a la Gazeta de Madrid i als diaris d'aquesta ciutat un escrit suplicant a tots els socis, nacional i estrangers, que en diferents èpoques havien presentat les seves "memòries literàries" es dignessin enviar, si era possible, una còpia. En el treball de Montserrat es remarca que la signatura va com "el ciutadà Refael Steva, secretari".

Calia fer a més una adhesió política i es va manar que tots els components, i també els estudiants, els ciutadans alumnes, havien de jurar la constitució i fidelitat al rei, en acte solemne comanat pel vice-president de l'Acadèmia (de fet actuava com a president) doctor Llorenç Grasset.

Van seguir encara més complicacions en relació a l'edifici, però ja s'allarguen més enllà del 1820, i no formen part del contingut del centenari.

--- Els llibres d'actes de l'Acadèmia estan digitalitzats des de l'any 1770 fins el 1936. Inicialment (1770 a 1824) reben el nom de "Libro de Acuerdos". Hi ha un buit de sis anys, per suspensió de les activitats de les Acadèmies. Segueixen a partir de 1830 amb els noms de "Libros de Actas" dels quals hi ha dos tipus: "ordinàries" i "extraordinàries". Deixem aquest punt del saqueig, incendi i robatori de documents i llibres.

DADES POSTERIORIS: ELS PAPERS DE BOSTON

Durant molts anys aquí es va suposar que tots els papers que foren llençats per les finestres s'havien cremat. Estudis recents, coordinats per Frances Luttikhuizen, han difós unes dades que se sabien més a Boston que a Barcelona. Explica: "Al cap de vuit anys va aparèixer a Boston una publicació amb el títol 'Records of the Spanish Inquisition, Translated from the original manuscripts'. Era una traducció a l'anglès d'alguns dels documents recuperats de l'assalt al palau de la Inquisició l'any 1820. En el prefaci el traductor editor Samuel Kettell narra com els documents van arribar a la ciutat de Boston (4)

La descripció segueix, és llarga i la resumim: A Catalunya la revolta liberal va començar a Tarragona, i ben aviat, en dos dies, arribà la notícia a Bar-

celona. "Un cop capgirat el govern de la ciutat, els següents pensaments de la gent es van dirigir vers la Inquisició, el gran motor de la repressió sacerdotal i objecte de temor i odi per part dels amics de la llibertat, tant polítics com religiosos. Un grup estimat en unes vint mil persones es reuní a les portes del Palau de la Inquisició i veient que no els obrien "van rebentar les portes i es van ficar dins del palau. La multitud es va ficar immediatament per totes les dependències. Van obrir els calabossos, els presos van ser alliberats i els papers es van llençar per les finestres. Durant diversos dies es va seguir llençant un gran nombre de paperassa pels carrers de la ciutat, i una petita part d'aquesta, després de passar per diverses mans va entrar en possessió d'un senyor d'aquesta ciutat (Boston) que en aquell període es trobava viatjant per Espanya. Aquests papers van ser enviats a Boston el 1820". La nota es va publicar a Boston el juny de 1828 (5).

El senyor de Boston era Andrew Thorndike. Nascut el 1778 a Jaffrey, New Hampshire. Va morir el 13 de juny de 1842 quan tenia 64 anys, a Buenos Aires, on també intervenia en negocis. A Barcelona havia recollit fins a unes trenta caixes de documents (6). No sabem si entre aquests papers n'hi havia algun referent a l'Acadèmia de Medicina. L'Acadèmia tenia un espai petit dins dels gran edifici de la Inquisició, que havia estat el Palau del Lloctinent, on avui hi ha la seu de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Sembla que les "habitaciones" citades abans com a cedides a l'Acadèmia, estaven prop de l'entrada de l'edifici. En una crònica contemporània, de 1821, feta per Mateu Crespí, i recollida també per Luttikhuizen es diu: "(Fue) derribar puertas y a llevarse todo lo que encontraron, lo peor de todo fue que entraron a donde estaban depositadas las obras de cirugía. Se llevaron todos los libros, desbatando todas las obras que eran de mucha utilidad. Desbatando todos los papeles depositados de tantos años, fueron echados por las ventanas. En estos se encontraron procesos de más de 200 años".

L'aparició del llibre de Luttikhuizen ha donat una certa actualitat al coneixement dels fets de 1820, que van afectar de ple a l'Acadèmia, fent-li perdre

una part valuosa del seu patrimoni documental en el primer mig segle just de vida. Ara també se n'ha fet ressò la premsa escrita (7). Playà Maset, Josep: "Asalto a la Inquisición", *La Vanguardia*, 20 d'abril de 2020, p. 34. Aquests documents van ser donats a la Universitat de Pennsilvània.

NOTES

1. Montserrat i Figueras, Sebastián; Carreras Roca, Manuel: "Historia de la Real Academia de Medicina de Barcelona" Barcelona (Impr. Socitra) 1954, v. p. 50 i segs.
2. Corbella, Jacint; Domènech, Edelmira: "El destí ulterior de l'edifici de la procura de Scala Dei de Barcelona". In: "Scala Dei. Primera cartoixa de la península ibèrica i l'orde cartoixà". Actes Congrès Internacional, 21,22 i 23 de setembre de 1996 a l'antiga hostatgeria de la Cartoixa de Scala Dei". *Analecta Cartusiana*, núm. 139 (desembre 1999), pp.55-63.

1. Plaça del Rei. Porta de Santa Àgueda, al fons al cap de munt de l'escala, per on tingué entrada l'Acadèmia de Medicina, durant alguns anys de la primera meitat del segle XIX.

3. Escut de la Inquisició, a la façana del Museu Marés, també porta d'entrada al Palau del Lloctinent, que forma part d'aquest conjunt monumental, ara seu de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

3. Montserrat i Figueras; Sebastián; Carreras Roca, Manuel: loc. cit. nota. 1, pàg. 50).
4. Luttikhuizen, Frances (coord). "Un dia de fúria. Barcelona 10 de març de 1820." Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2020, 136 pp. veure pp. 63-76).
5. Luttikhuizen, Frances: loc. cit. pp. 64-65.
6. Ibid. pp. 65 i 68.
7. Ibid. p. 63. V.t. la cita de Crespí: "Crespí, Mateu (1821): "Diario de Memorias de Barcelona, Años 1820-1823". Arxiu Històric Municipal de la ciutat de Barcelona (AHMCB). Manuscrit A-112. (Crespí, 1821, ff. 12-14), cit. per Luttikhuizen (loc. cit. p. 75). in "La notícia de l'assalt al Palau de la Inquisició de Barcelona arriba a Boston", in 'Un dia de fúria. Barcelona 10 de març de 1820', cit. nota 4. (v. p. 63).

2. Plaça del Rei, foto de finals del segle XIX, quan encara hi ha una de les columnes del temple romà de Barcelona, que després va ser trasllada al pati del Centre Excursionista de Catalunya